

ՎԻՐԳԻԼԻՆՍԻ “ԵՆԷԱԿԱՆ” ԷՆ

ՊԵՐՈՒՄՈՍԻ ՄԱՋԸ

Ինծի գուցէ հարցընես, ո՞վ թագուհի,
Թէ Պրիամու ճակատաբան ի՞նչ կ'աւա-
նոր առնուած քաղցին ահկումը տեսաւ,
Տեսաւ շնորհին ի՞ր յարկերուն՝ խորտակուած,
Եւ իր ներքին սնեակներուն մէջ՝ ոտիւն,
Հէք ծերունին զո՞ւր կը պատէ իր շատոնց
Անգործ մնացած զէնքերով՝ ի՞ր ասորիքն
Դողող՝ ուսերն, և անպիտան սուրն ի զուր
Կապելով իր մէջքին և մահն աջ տաած
Կը դիմէ դէպ ի Քրէնամին խունակիտաւ
Կար մեծ բազին մը պալատին ճիւղ կեդրոնն
Երկունքի բաց զմբիթին տակ՝ հինաւորաց
Դաբեի մը հոն բազնին վըրայ կը կախուէր՝
Թորաքինին ի՞ր հովանիով զբրկելով՝
Հոն Հեկաբէն և իր գուտորերը բուր՝
Ձիւղ սեւ մըրկէ հալածական աղանիւթ՝
Բազիններուն շուրջն իրարու վրայ բըրզած
Կը զբրկէին սատուածներուն պատկերներն,
Երբ Հեկաբէն տեսաւ Պրիամը հազուած
Երկնասարդ մարտիկ զենքով ու զարգով,
«Ի՞նչ դըժբախտ մըտածում՝ հէ՞ք մտնուին՝
Ըսաւ, մըղցեց քեզ այդ զենքերն առնելու,
Եւ ո՞ւր կ'երթաս. ա՛յ պէտք լո՞ւնք ժամանակն
Ոչ այդպիսի օգնութեան, ո՛չ պաշտպանի.
Ոչ, եթէ նո՛յն իսկ իմ Հեկաբոս հոս ըլլաւ.
Եկ'ուր, կ'ա՛մ այս բազինը մե՛զ կը փրկէ,
Կ'ա՛մ ամենցնիս ալ միտան կը մտնինք»:
Այսպէս ըսաւ, և զայն իր քովը քաշեց,
Եւ ծեր սուրբ բազմոցին վրայ նըստեցուց:
Եւ ահա մին Պրիամոսի ուսորիքն
Հէք Պրիամոսի՝ հազիւ պըրծած Պիւտոսի
ժանտ ջարդոցէ՝ սըղաններուն, ոտիւն
Մէջէ՝ երկայն գաւթներէն ու պարապ
Աբրահներէն կը փախլուէր վերաւոր,
Կըրակ կըրտած կը հալածէ զայն Պիւտոս
Դըմեն զէնքով, և ահա ծերը բըռնած
Կ'իջցընէ արդէն իսկ ահոն արինուշտ,
Հազիւ հասած ծնողքին առջեւ՝ ինկաւ առ
Եւ յորդ արեան հետ արական իր ուղին:
Եւ այն առնե Պրիամ՝ թէ և տեսնէր իսկ
Իր մահն առջեւը, սակայն չի՞ համբերեր,
Եւ չի զըսպեր ոչ ժամը, ո՛չ բարկութիւնն.
«Ո՛հ, կը զտէ, քոռ ոճերիդ փոխաբէ՛,
Փոխաբէն քոռ այդ լըրքնի ժըպրկութեանդ,

Թող սատուածներն (եթէ երկինքը կ'այ զու՛թ՝
Վըրթիւնդիր այդպիսի սեւ ժանտութեանց),
Հատուցանեն քեզ արժանի շնորհներ.
Քե՛զ՝ որ տեսնել տըւիւր ինձ մահը որդւոյս,
Եւ հոր մ'աջցըր պըղծեցիր քըսմիւնէ՛ր՝
Տեսարանով: Եւ ոչ իսկ ինքն Աքիլլէս՝
Չոր դուռն քեզի սրտութեամբ հայր կ'անուանեմ՝
Ըրաւ այդպէս բան Քըննամի Պրիամին.
Աղաչողին իրաւունքն՝ հաւատարէն
Պատկանեցաւ. ինծի դարձուց որ թաղիս
Անշունչ դիակն Հեկաբոս գաւկիս, ու դըրկեց
Ձիս սպառնով դէպ հայրենի պետութիւն»:
Այսպէս ըսաւ և արժանիք ծերունին
Գեղաբոյ մ'անգոր՝ որ վաճանին կուժերն գնաց
Եւ առնաց վերք մը բանալու՝ կախուցաւ
Կերկերածայն պղինձէն՝ հազիւ թէ քրտնած,
Ուրաւ Պիւտոս. «Ուրեմն դուն զենա հօրս,
Եւ Պիւտոսն լուր տար, պատմէ չըմոռնաս
Իմ անդորո՞մ զործես, ընէ թէ Պիւտոս
Խորթացիւր է Հիմիւս հիմա սատկէ դուն»:
Ըսաւ, քաշեց զողջո՞ւնն հէք ծերունին
Որդին արեան ճապաղիքին վըրայէն
Աըրջուելով՝ բազիններուն առջեւ հոն,
Եւ ժախ ծնողով անոր մազերը բըռնած՝
Փայլակնայտ սուրն իր ալով վերցուց
Մըղցեց անոր կողը կըրտանը մինչեւ:
Պրիամոս այս վերջն ունեցաւ. այս մահով
Բախտը իրզցեց անոր կեանքն՝ յետ տեսնելու
Տրոյան՝ ընդհէ, և Պերգամոս՝ աւերակ:
Ասիոյ շատ մ'երկիրներու ազգերու
Երբեմնի այն պերճապայծառ թաղաւորն
Արդ ափունքն հոն փըտուէր է կո՛նքը մի յաղթ,
Գլուխն ուսերէն Քրտած, դիակ մ'անանուն,
Երկուրէր Գուրգ

ԳՐԳՐԵ ԵՒ ԵՆԷԱՍ

ՈՐՈՍԻ Կ'ԵՆԼԷՆ

Ահա կ'ենլէ այգն ովկիանը թողլով,
Եւ լոյսն հազիւ ցաթած՝ դըռնէն կը խուճեն
Ընտիր ընտիր պարմանիներ տիւրացի՝
Սըւրբներով, զահողներով, զամբով,
Բւ կը դոռթէ Մասսիական այրուածին

* Պարտիզանի բարբառին մէջ կը նշանակէ սանիւ:

Եւ պատականն ըզգաստ ու սոր ունդունցողով
 փրկելիցի ազատանին կը ապաւ
 Պալատին դրան դիմայ Դիդէ դըլիտյին,
 Որ կ'ուշանայ սրբակապանէն հէլեւու,
 Սլաւաբմակ ձին կը դափեր կը դոփէ՝
 Մերանիով, ոսկեով բլրոր փողփողուն
 Եւ կը ծամէ փըրփրափայտ սաննն՝ ամենէն,
 Կ'երեւայ հուսկ Դիդէն ըստաւոր քաղմութեամբ.
 Սիդնայիցի քալմիդ մ'առած է վըրան
 Նըվարակերպ և սաղնէզործ ծողփողով.
 Կախած է ուսն ի վար ոսկի կապարճներ՝
 Մամակաւով մ'ուսկի մազերը զըսպած.
 Եւ ծիրանի լոպէին ծալքերը վէտ վէտ
 Ոսկի ճարմանդ մ'ուշանդանութ մ'անփոփէ.
 Կ'ուշակցին հետը փոխկացի մարտիկներն
 Եւ Յուլսիկն առոյգագից ու զըւարթ.
 Կ'երա ցովէն կ'երթայ զընդողն Ենէնա՝
 Անոնց մէջ է՝ ըզննազգից ու խայտակն
 Կ'ուշակցի երրոր թողով զըրիւմ Լիկին
 Եւ հոսանքները Քսանթոսի՝ կ'այցնէ
 Իր մայրնի Դիւտս կըղերն Ալոդոն,
 Եւ հոն պարեր ու կարճաներ կը կազմէ,
 Եւ իրարու խանդակով Դորիոպներն
 Ու կրեապցիք Ալաթիբոսայ խայտաբղէտ
 Բազիններուն շուրջն եռանդուն կը կայթեն,
 Ինքը Կինթանս կատարին վրայ կը ճնթի
 Եւ ցանգուրներն ոսկեհիւսակ աւելծուփ
 Կը պըսակէ սաղարթներով ընքընին,
 Եւ կը շալեն ուսն վըրայ կապարճներն.
 Ինչուսի զընացն ալ էր նոյն նըմա,
 Եւ վեհ ղէմքէն կը փայլակէր նոյնքան զեղ.
 Երբոր անոնք բարձր լեռներն հասնելով
 Անմատչելի թառուածներուն մէջ մըտան,
 Աւա յանկարծ ծայրերու շնայ ծայրերէն
 Այծեամբերու բայլն ոստոտուն՝ վերիվայր
 Կը վազվազէ բլրէ բլրուր վարդելով.
 Եղջերուններն անդին սրարշաւ կը կըտրեն
 Կ'անցնին դաշտերը լայնանիւտ, իշնելով
 Լեռներէն վար, և կը զընդեն ջուկն իրենց
 Նըրկուսն բլրոր փողուն մըրբկոտ փոթորկէն,
 Իսկ Յուլսիկն հովնէ հովիտ կը խայտայ
 Պերճաստորդ իր նըմոյգով. կը ցըլէ
 Կ'անցնէ ճերթ այս խուսբէն՝ ճերթ այն ջոկատէն,
 Եւ անց կը տանջայ սիրտն իր առոյգ
 Որ երկընդառ այն ճահուկին մէջ յանկարծ
 Երեւայ կինն մը փըրփրեքալի, կամ իշնէ
 Լեռներն ի վար առիւծ մը չէկ՝ ամենի.
 Սկայն երկինքն անգամաունջ կը գոռայ,
 Կարկուտ, անձրեւ կուտ կը տեղան մըրբկաթափ,
 Տիւրքացիներն ու արովացի մարտիկներն
 Եւ Աստղիկին դարձանան թողը փրքրիկ
 Հեռազարուր՝ դաշտերուն մէջ ցան և ցըր՝
 Իրենց համար ապաւններ կը փընտենն,
 Կ'իշնեն գետերը լեռներէն դարաՀոս:

ՉՈՐՐՈՐԳ ԳԻՐԳ

ՍՎԻԼԼԱ ԵՒ ՔԱՌԻՐԴ. ԵՏՆԷ

Կեցած է ալ կողմն ՍՎԻԼԼԱ, և ժախ կողմն
 Ահաւա Բարբերն, որ երեք հեղ կը հըլէ
 Իր անդունդին ալքերուն մէջ խորափախ
 Լայնածաւալ յաղթ կ'աշխարհներն, ու գտնոյն
 Երեք անգամ յորժանապառայ կը ժայթթէ
 Օղին մէջ վեր՝ վեր աստղերուն երեսին,
 Իսկ ՍՎԻԼԼԱ իր մութ ալրին մէջ փակուած՝
 Բացած է Լայն ղըմիտիկոր ընդաններն
 Ու կը ցալէ նաւերն անեղ ծայրերուն:
 Ունի մարդու դէմք և կոյսի ընքնաղ կուրծք
 Մինչև իր մէջն, և անկէ վար անհեղձ
 Մարմնով նըւանդ մ'է, և զայլու փորին վրայ
 Կըպած կ'առուած է ղըվիկին պղլ մ'երկայնու....
 Ու կը տեսնենք ապա Եսնէն տրինակրեան
 Հեռու ծովէն, և կը լըսենք հեռուէն
 Կոհակներուն անեղապղ մըրքընէն
 Ու շառաչելն ալկոնուած ծայրերուն
 Եւ ասիերուն վըրայ փըրքած թառաններն.
 Եւ մուկին ծովը խորքովն հաւաղով
 Աւազներն իր յորժաններուն կ'ընդխառնէ:
 Հայն ՍՎԻԼԼԱ. «Անի Բարբերն է անդաւա,
 Հիւննոսի զուրցած խուժներն են անոնք
 Եւ առնելի ապառաժու խաղաղներն,
 Օն, ընկերներ, փախիլն, սրանսնք զըրծուպործ.
 Մըրքերն, ուժ ալքէ, ուժ ձեր թիւրուն»:
 Կը հնազանդին անմիջապէս հրամանին,
 Եւ կը շըրջէ նախ Պալինուր դէպ ի ձախ
 Նաւուն ճընջող ցըտուկն, իրեն հաւկէ
 Բուր արմիղը դէպ ի ձախ կը դառնայ
 Դըրհու հովին և կորովի թիւրուն:
 Լեռնակուտակ կոհակն զըմզ շալկելով
 Անընդապառայ վըհէն երկինք կը հանէ,
 Եւ ալքերնը ցաշուելով մեր տակէն
 Յեղակարծուց ղըմից կ'իշնենք պախալմէժ:
 Երեք անգամ զօղանջեղին պարեկներն
 Անմատչելի, երեք անգամ տեսանք մենք
 Որ կըկապող փըրփուրն աստղերը թըրջէ:
 Բայց արեւուն հետ թողուց հովն ալ զըմզ,
 Եւ մենք յոյնն և ուղիկն անտիկնիկ
 Կը մօտենանք Կիկլոպական ասիերուն,
 Նաւաւանդուտ մ'է Լայնատարր, ուր հովերն
 Երբեք մուտ չեն զըծեր, իր մօտը սակայն
 Եսնէն անեղ որոտումով կը գոռայ.
 Մերթ կը ժայթթէ թիւրն ի վեր ամպեր թուի,
 Թանձըր ծուխի մըրբիկ, մոխիւր ու կայծեր,
 Մերթ կը պարսէ շըրջնալներն բոցզէն
 Մինչև աստղերն, ու մերթ ծայրեր անարդիլ՝
 Հեղաշաղկելով լերան պարուն՝ շառալմաւ
 Կը ննտէ վեր, և մերթ ցարեր հրահոսան,
 Եւ իր խորքովն եռանդնապառայ կը գեռայ,
 Կ'ըմէ համարը թէ շանթէն կիսայրեաց
 Ենկէլատի արմիւնն ինկած թաղուած է
 Սոսկալիթիւր Եսնէն յաղթ կոյտին տակ,
 Եւ բոցանուտ իր շունջը դուրս կը փըլէ

Լայնափեռեկ հընոցներէն այն լեռան,
Եւ ան ցանի անդամ՝ երբ ալ պարտասած՝
Իր կողմեռեալ, տուղեւած կ'ողջ շքրէէ,
Տըխնակրիան բուրդ աւելոյ մոռնչներով
Կը տատանի, և կը պատէ ծուին երկէնքն:
ԵՐԲԲԲԲ ԳԻՐԳ

Թարգմ. Հ. Ա. ՂԱՍԿԵԱՆ

ԼԵՈՐԱՐՏԻ

Ա Ռ Մ Ի Լ Ո Ւ Ի Մ

Սի՛ւրեփ, դեռ կը յիշե՞ս

Մաշկանացու կենցաղիդ այն ժամանակն,
Երբ աջերուդ մէջ ծիծաղկոտ ու շարժուն
Կը փայլակէր գեղն, ու խուռն և զբաւրթ
Կը կոխէիր դուն շնին առոյգ հասակին:

Անդորուսէս սնեակներն

Ու փողոցները չորս զիշ,
Կը հընչէին մըշտանուազ երգերովդ,
Երբ մշտադիր կընծալկան զործերուդ
Կը նըստէիր, բուլբուլին գոռունակ
Ապագայսն այն աղուոր՝
Զոր մտքիդ մէջ ունէիր:
Եր հոտաւէտ մայիսն, ու դուն օրդ այսպէս
Սովոր էիր անընձի:

Ես գեղեցիկ ուսումներն

Ու ցըրանաթոր թըղթերն երբեմն թողլով
Ուր իմ հասակը ծաղիկ
Եւ լուսադոյն մասն իմ անձիս կը մաշէր,
Հայրենի տան պատըշգամին վըրայէն
Կ'ունկընդդէի յաճեալս ձայնիկը երգիդ
Եւ ժիր ձեռքիդ հանած շըշուկն ու շըգեղ՝
Կեկեկով կտաւը դըմնէ:
Կը դիտէի երկէնքը շինջ, պարտէզներն
Եւ ուղիներն ոսկեփայլ:
Եւ այս կողմէն՝ հեռուն՝ ծոփն, ա՛յն կողմէն չեռն,
Զըսեիր լեզու մառաշու:
Ինչ որ ներսէս կը զգայի:

Ինչ անուշակ մտածումներ,

Ինչ յայտեր, ինչ սըրտեր, ո՛վ իմ Սիւրեփս.
Ճակատագիրն ու մարդկային կեանքն ինչպէս
Կ'երեւար մեզ այն ատեն:
Այդքան յայտեր յիշելուս՝
Ինչ կը ճընշէ զդցում մը դառն ու աքխուր,
Եւ կը սկսուի թըշուառութիւնը ողբալ:
Ո՛վ բնութիւն, ո՛վ բնութիւն, ինչե՞ն չես ի տար
Յետոյ ինչ որ կը խոտառաս այն ատեն.
Ինչե՞ն աշգլափ կը խաբէր քու զակընեղդ:

Զըմեռ դեռ լըլըրցուցած դալարին,

Ծառուկ ցափ մ'աթարձակումէն յաղթեալ
Կը մեռնէիր, ո՛վ քընքըռէի, և լէիր
Տեսներ ծաղիկն հասակդ:

Զէր քու սըրտիկըզ զըզուր

Քաղցրիկ զովտաը մերթ քու սեւ մազերուդ,
Մերթ սերածաւ և ամօթխած աջերուդ.
Քեզի հետ քու մտերմութիւններդ չէին
Սերայ վըրայ խօսել ամօն օրերուն:

Կը կորսուէր քի՛չ ատենէն

Իմ անուշակ յոյսս ալ, ինծի՛ ալ ժըխտեց
Ճակատագիրն առոյգ կեանքին փըթիթներն:
Աւա՛ղ, ի՛նչպէս, ի՛նչպէս անցար սահեցար՝
Նորարուսիկ կեանքիս ընկեր սերական,
Արտասուելի յոյս իմ դու:
Ա՛յս է ուրեմն աշխարհն, ա՛յս
Հաճոյցներն իր, սէրը, զործերն ու զէպերն,
Որոնց վըրայ խօսակցեցանք մենք այնքան:
Ա՛յս է վեհապէ մարդկային սերունդին:
Ըստոյն հազիւ ծայր տուած՝
Ինկար, հէք դու. և ձեռքով
Դուն հեռուէն ցուրտ մաշը ցոյց կու տայիր
Ու գերեզման մը Թափուր:

Թարգմ. Հ. Ա. ՂԱՍԿԵԱՆ

Ի Մ Ա Հ

Ա.

Մէկգի՛ նեաէ մաշացու քող՝ Հողի անմահ.

Խորտակեցաւ մարմնոյ ա՛նկը արգելաբանն
Ուր պատէպատ կ'ընդհարէ՛ր՝ ելիցն անմկոտ,
Հընու՛. Հուից՝ ա՛նա քեզ ժամն ազատութեան.
Թո՛ղ այդ նիւթերն՝ օտարտո՛ր՝ հաւաքածոյ՝
Դառնան՝ նորէն ազատ՝ ի կոյսս իւրեանց նախկին,
Յայերս՝ ի լոյս՝ ի դալարին՝ ի ցնդող փոկը
Մաղկին՝ ի սոյլ թռնոյ՝ ի շէթ լինջ վըտակին:
Կամ մահուան սե ձուլաբանին մէջ լուծուելով
Յախտնից օրէքներով՝ Թող նորակազմ
Հիւսնէ մարմին մ'ուր ի ստորին մուրակաց
Փայշ նոր Հողի մը ճակատել կենաց ի ուղծ,
Անձանութիւն խորէն բըժած ուղի մ'անընդառ
Կը կարկաշէ ամենուրեք կեանք սփռելով:
Անոր պղպշակը՝ ծաղկունք ու աստղունք կը ցուանան,
Ու անոնց վերեւ ճախրէ Հողին մեծ Թեւերով:
Շունը աշնային կը թոռմեցէ գծադիւին ծիծաղ.
Աստղատակն ալ՝ հեռագնաէ վերակալող
Անբաւութեան մէջ՝ կը թոռմին ո՛վ զիսէ ուր:
Յախտնից առէկ երկունքն ալ զո՛րքն անցորդ:
Յափշտակէ Թող բընութիւն իրեն աւարն՝
Եւ տարերայ քաշիէ անվը՛շ շըշանին մէջ:
Շունայ արմատը՝ կարօտը սննդան՝ մուռին Թերեւ
Հողակոյտիդ մէջ, ու մշակին բաճ յեւեղ
Դարձնէ կորցն այն որ կըքնի՛ աւաղ՝ էր ՂՈՒ.
Զի չըկայ բան մ'որ խափանէ ըզթաւաւունն
Այն մեծ անուայ ողջ շառայլը ձկալն յանբան.
Ահախաղից ա՛յնքան՝ որ Թըւին մութ աջերուն: